

КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ МЕРЕЖІ БІБЛІОТЕК ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

ВСТУП

Під впливом процесів глобальної інформатизації, зумовлених реаліями становлення нових цінностей і нових форм організації життя на початку ХХІ ст., світове суспільство переходить до більш широкого, гуманітарного розуміння завдань освіти. Навчання стає особистісно орієнтованим, триває процес створення нової школи сучасного типу, змінюються освітні цілі, які значною мірою тепер спрямовані на формування та розвиток здібностей учнів до самостійного пошуку, збирання, аналізу й використання інформації. Нова школа і новий навчальний процес вимагають нових форм та методів роботи від бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів.

Реформування системи роботи бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів тісно пов'язане з процесами їх інформатизації та комп'ютеризації. Концептуальні питання інформатизації бібліотек останнім часом активно обговорюються у світовому співтоваристві. При цьому основна увага приділяється пошуку рішень, що якнайбільше враховують культурно-історичні реалії загальнонаціонального масштабу та специфіку конкретної галузі суспільної діяльності.

Пропонована Концепція має забезпечити наукове обґрунтування основних засад інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України в умовах, коли швидкими темпами відбуваються процеси комп'ютеризації системи загальної середньої освіти.

Концепція інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів розроблена відповідно до законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про професійно-технічну освіту", "Про позашкільну освіту", „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, Національної доктрини розвитку освіти, Концепції національної програми інформатизації України, Концепції інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, інших нормативно-правових актів, спрямованих на комп'ютеризацію та інформатизацію системи загальної середньої освіти.

1. Аналіз стану і перспективних напрямів інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України.

У результаті виконання Національної програми інформатизації, ряду регіональних програм і спонсорської допомоги в загальноосвітніх навчальних закладах України з'явилися сучасні комп'ютерні класи, обладнані виходом в Інтернет. В середньому по Україні комп'ютеризація загальноосвітніх навчальних закладів становить 75%, а у деяких містах і регіонах сягає 100%. Водночас комп'ютеризація бібліотек цих закладів у середньому дорівнює 1,75%, а в деяких регіонах – нулю. Відсутність у бібліотеках загальноосвітніх навчальних закладів сучасного інформаційно-комунікаційного обладнання й доступу в Інтернет не дає можливості учням набувати сучасних навичок пошуку, збирання, аналізу й використання інформації, які їм потрібні для життєтворчості в постіндустріальному суспільстві, учителям вести пошук потрібних їм інформаційних ресурсів у світовому просторі за допомогою сучасних електронних засобів.

У розвинутих країнах світу, навпаки, інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів приділяється велика увага. В світі з'явилися

й активно поширюються навчальні посібники на нових мультимедійних носіях - CD і DVD-дисках. Учителі активно застосовують ці матеріали на уроках, а учні із задоволенням використовують їх для поглибленого вивчення шкільних предметів. Це підвищує мотивацію до навчання, сприяє реалізації нових парадигматичних змін в освіті. З метою підвищення інформаційної культури учнів і педагогів бібліотекарі-медіаспеціалісти проводять спеціальні уроки в закладах освіти. Шкільні медіацентри стають абонентами корпоративних електронних каталогів, користувачами електронних журналів і баз даних. Інтернет у розвинутих країнах давно вже став невід'ємною складовою шкільних бібліотек. У результаті змінюється характер надання бібліотечних послуг, з'являються додаткові умови для неперервної та відкритої освіти, можливості дистанційного навчання як для учнів та педагогів, так і для самих бібліотекарів.

У США інформатизація шкільних бібліотек розпочалася в 60-х роках минулого століття з розробки відповідних стандартів. При цьому головна увага приділялася трансформації ролі шкільного бібліотекаря, перетворення його на бібліотекаря-медіаспеціаліста. Відповідно до цих стандартів він повинен уміти визначати зв'язки між змістом навчальних планів та інформаційними потребами учнів і вчителів, забезпечувати лідерство у формуванні інформаційних ресурсів і наданні сучасних бібліотечних послуг.

У США, Канаді, Британії та інших розвинутих країнах зусилля у цьому напрямі координують національні й регіональні асоціації шкільних бібліотек. Вони ж проводять заохочувальну роботу із створення навчальних комп'ютерних посібників і баз даних в Інтернеті. Потужним джерелом сучасних навчальних електронних ресурсів для шкільних бібліотек у згаданих країнах стали університети. Боротьба за рейтинг і вплив у галузі освітніх технологій змусила їх створювати доступні в Інтернет електронні каталоги, індексні й повнотекстові (OPAC, ProQuest, Erix тощо) бази даних. Розвинута система електронної доставки документів і телекомунікаційна інфраструктура створюють такі умови, за яких кожна нова публікація з фахових питань педагогіки й освіти без затримки стає доступною широкому загалу освітян. Діють численні агенції, які беруть на себе юридичне вирішення питань захисту авторських і суміжних прав, що виникають у зв'язку із створенням і розповсюдженням електронних копій документів.

На сьогодні в Україні діють десятки загальноосвітніх навчальних закладів, де бібліотеки трансформовані у шкільні бібліотечні інформаційні центри, мають певні мультимедійні ресурси, вихід в Інтернет. Ще більша кількість таких закладів розпочинає або планує розпочати роботи в цьому напрямі. Але всі ці процеси мають переважно стихійний характер, відсутня їх координація на державному рівні. Потреби шкільних бібліотек у новітніх інформаційно-комунікаційних технологіях не враховані у чинних національних і галузевих програмах.

2. Мета, пріоритетні напрями і принципи інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів

Мета інформатизації – реформувати систему роботи бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів, підвищивши їх роль у навчально-виховному процесі, створивши умови, які сприятимуть наближенню рівня навчання до європейських і світових стандартів, творчим пошукам учителів та розвитку здібностей учнів.

Пріоритетні напрями:

- трансформація бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів у бібліотечно-інформаційні ресурсні центри;
- інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсних центрів загальноосвітніх навчальних закладів у національний та світовий інформаційний простір.

Основними принципами інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів є такі:

цілісність - передбачає створення цілісної самодостатньої структури як системної складової загального процесу інформатизації середньої освіти України;

комплексність - полягає у системному вирішенні проблем нормативно-правового, організаційно-кадрового, науково-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення процесу інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів;

варіативність - дозволяє, з метою урахування специфічних ресурсних, кадрових та інших особливостей конкретних загальноосвітніх навчальних закладів, застосовувати різноманітні системні рішення за умови забезпечення ними інваріантів відносно стандартів освіти;

поліцентричність - передбачає актуалізацію місцевих ресурсів, створення і співпрацю регіональних центрів, становлення вільного ринку послуг, сприяючи тим самим імплементації ідей демократизму, конкуренції та змагальності в практиці інформатизації бібліотек;

відкритість - означає прийняття таких рішень, які не перешкоджатимуть внесенню на подальших етапах нових ідей, нових програмно-технічних та інформаційних засобів у міру їх появи на ринку інформаційно-комунікаційних технологій.

Реалізація принципів інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України має сприяти забезпеченню конституційних прав громадян на вільний доступ до інформації, утіленню європейських стандартів освіти, здійсненню ідей, викладених у Маніфесті шкільних бібліотек ЮНЕСКО.

У результаті реалізації принципів інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України має посилитися їх роль у повноцінному інформаційному забезпеченні учасників навчально-виховного процесу, прискориться їх інтеграція у світовий інформаційний простір. Інформатизація мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України сприятиме підвищенню рівня загальної середньої освіти в нашій державі, збагаченню духовного життя учасників навчально-виховного процесу, прискоренню інтеграції України до європейського і світового співтовариства.

3. Зміст і структура процесів інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів

Зміст процесів інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України повинен мати випереджувальний характер, зорієнтований на широке використання нових ідей та світових досягнень у цій сфері, а також сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Складовою процесу інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів має бути створення бібліотечних інформаційних ресурсних центрів

загальноосвітніх навчальних закладів України та відповідної інфраструктури підтримки цих центрів.

Бібліотечні інформаційні ресурсні центри мають інтегрувати всю мультимедійну навчальну продукцію, яка надходить до загальноосвітніх навчальних закладів або створюється в них, забезпечувати їх інвентаризацію, належне зберігання та надання у користування,

Інфраструктура підтримки повинна передбачати науково-методичне забезпечення бібліотечних інформаційних ресурсних центрів загальноосвітніх навчальних закладів України, створення й актуалізацію баз даних, а, в перспективі, банків знань, певні зв'язки із структурами, що забезпечують сервісне обслуговування інформаційно-комунікаційних засобів.

Головними складовими інфраструктури підтримки мають стати державний галузевий та регіональні інформаційні ресурсні центри мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України.

Завданням державного галузевого інформаційного ресурсного центру є розробка наукового та нормативно-методичного забезпечення процесів інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України, виконання, координація та моніторинг робіт із створення й актуалізації індексних та повнотекстових освітніх баз даних, банків знань, зведеного галузевого електронного каталогу, встановлення корпоративних зв'язків з провідними бібліотеками України і світу.

Перед регіональними інформаційними ресурсними центрами ставиться завдання актуалізації місцевих інформаційних ресурсів, методичного та кадрового забезпечення процесів інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів.

Функції державного галузевого інформаційного ресурсного центру мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів повинна виконувати Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського.

Регіональні інформаційні ресурсні центри мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів мають бути створені на засадах поліцентричності й варіативності на базі Львівської обласної та Миколаївської міської науково-педагогічних бібліотек, бібліотек інститутів післядипломної педагогічної освіти та педагогічних університетів із залученням методичних кабінетів управлінь освіти держадміністрацій обласного, міського та районного рівнів.

4. Шляхи та етапи реалізації Концепції

Концепція реалізується шляхом створення й виконання цільової програми, яка передбачає впровадження системи відповідних заходів і конкретних проектів, а також участі в чинних державних і галузевих програмах.

Реалізація Концепції потребує вирішення таких завдань:

- розробка науково-методичного забезпечення й програми реалізації головних положень Концепції;

- розробка відповідних моделей бібліотечних інформаційних ресурсних центрів загальноосвітніх навчальних закладів та впровадження на їх базі пілотних проектів у різних регіонах України для відпрацювання головних положень Концепції із залученням найбільш підготовлених загальноосвітніх навчальних закладів, методичних кабінетів регіональних управлінь освіти,

інститутів післядипломної педагогічної освіти, наукових бібліотек освітянської мережі та провідних бібліотек педагогічних університетів;

- запровадження посад бібліотекарів-медіаспеціалістів у бібліотеках загальноосвітніх навчальних закладів з визначенням відповідних стандартів та професіограм щодо їх фахового рівня, проведення підготовки й перепідготовки потрібних фахівців з подальшою їх атестацією;

- визначення порядку та норм забезпечення бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів приміщеннями, меблями, книжковими й навчальними мультимедійними матеріалами, а також іншими засобами навчання, включаючи комп'ютери, CD/DVD-плеєри, відеопроєктори й ліцензійне програмне забезпечення;

- визначення раціонального обсягу автоматизації бібліотечних функцій в бібліотеках загальноосвітніх навчальних закладів та організація розробки і впровадження відсутніх інформаційно-комунікаційних та спеціалізованих програмно-технічних засобів ;

- оснащення сучасними інформаційно-комунікаційними й спеціалізованими програмно-технічними засобами мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України за визначеними нормами та в установлені програмою терміни;

- створення зведеного галузевого електронного каталогу документів з педагогіко-психологічних питань на корпоративних засадах, залучивши для цього науково-педагогічні бібліотеки та наукові бібліотеки університетів педагогічного профілю України;

- розробка відповідного інформаційного та лінгвістичного забезпечення для цього каталогу, включаючи авторитетний контроль індивідуальних і колективних авторів та предметних рубрик;

- створення умов для доступу до цього каталогу засобами Інтернет;

- запровадження на базі зведеного галузевого електронного каталогу системи автоматичного визначення рейтингу звернень до баз даних вищезазначених бібліотек з метою покращення їх якості та наближення до вимог навчально-виховного процесу в закладах освіти;

- забезпечення можливості дистанційного замовлення й електронної доставки документів;

- прискорення створення галузевих баз та банків даних за умов забезпечення захисту авторських та суміжних прав, створивши для цього відповідні умови (поставка комп'ютерів й телекомунікаційного обладнання, ліцензійного програмного забезпечення, стабільний та надійний доступ в Інтернет для регіональних інформаційних ресурсних центрів);

- виготовлення електронних копій раритетних та рідкісних видань, включення їх до повнотекстових баз даних (за умов забезпечення захисту авторських та суміжних прав),

- створення в ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського електронної бази даних з проблем сухомліністики, депозитарію електронних копій дисертацій, авторефератів дисертацій та наукових праць АПН України, а також потужного бібліотечного WEB-порталу з розвиненою системою навігації в Інтернет-просторі для педагогічних та науково-педагогічних кадрів України.

Етапи реалізації Концепції:

- розробка науково-методичного забезпечення і програми реалізації головних положень Концепції - 2005 – 2006рр.
- виконання пілотних проектів - 2006 – 2007рр.
- створення інфраструктури підтримки процесів інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів - 2006 – 2008рр.
- широкомасштабне тиражування рішень, отриманих під час виконання пілотних проектів - 2007 – 2010рр.

5. Фінансово-економічне забезпечення

Механізми фінансування процесів інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів мають передбачати бюджетне фінансування окремим рядком за Національною програмою інформатизації України базових проектів, залучення інших фінансових надходжень, не заборонених законодавством України.